

INHOUD

Inleiding	7
1 Houd-oe (goed)	11
2 Houdoe uit 'hou du'	22
3 Houdoe en God	26
4 Houdoe you do?	31
5 Houdoe en de hooiwagen	38
6 De klemtoon in houdoe	40
7 Houdoe, een verhaal (1)	45
8 Houdoe, een (h)eerlijke groet	56
9 De zichtbare houdoe	61
10 Houdoe verovert Nederland	65
11 Hoie (hojje)	73
12 Houdoe wonne, houdoe hé	76
13 Houdoe, een tussenwerpsel	79
14 Houdoe, oké, fiets	83
15 Houdoe, een verhaal (2)	86
16 Liever geen houdoe	91

17	Houdoe in het Hebreeuws	98
18	Houdoe als achternaam	103
19	Hoedoe en hoodoo	107
20	Oehoe Houdoe	109
21	Inburgeren met houdoe	112
22	Houdoe in de muziek	115
23	Houdoe in de krant	124
24	Houdoe in de literatuur	129
25	Houdoe, een verhaal (3)	138
26	Doei	146
27	Tschüs en enkele andere buitenlandse afscheidsgroeten	150
28	Houdoe als redder in nood	157
29	Houdoe D'n Hoag	160
30	Houdoe en bedankt	164
31	Houdoe houdt stand	169

INLEIDING

‘Houdoe’ als eerste woord van een boek is misschien nogal driest. ‘Houdoe’ is een afscheidswoord, geen begroetingswoord. Je verwacht ‘houdoe’ – áls je het al verwacht – als laatste woord van een boek, niet als eerste.

Zou ik niet eerst eens ‘hallo’ zeggen, ‘goeiendag’ of ‘bonjour’? Jazeker. Dat ga ik ook doen, hier, nu meteen: hallo, goeiendag, bonjour, hoewel ‘goeiendag’ en ‘bonjour’ niet alleen begroetingswoorden zijn, maar ook woorden waarmee je van iemand afscheid kunt nemen. ‘Houdoe’ is echt uitsluitend een afscheidswoord. En het is vooral een Brabants woord. Noord-Brabants welteverstaan, want in Vlaams-Brabant hoor je het nauwelijks. In sommige Nederlandse streken buiten Noord-Brabant die aan Brabant grenzen, is ‘houdoe’ in beperkte mate eveneens in gebruik. En ‘houdoe’ heeft in de afgelopen jaren zijn vleugels ook wel landelijk uitgeslagen. Niet dat het overal een veelgebruikte afscheidsgroet is geworden,

maar ‘houdoe’ is nergens in Nederland een onbekende meer. Iedereen kent het en weet waar het vandaan komt: uit Brabant.

In 2005 werd ‘houdoe’ bij een grootschalige verkiezing van het mooiste Brabantse woord – georganiseerd door de regionale Brabantse kranten – de grote winnaar, met een overweldigende meerderheid van stemmen. En zeven jaar later, in 2012, werd bij een vergelijkbare nieuwe verkiezing, toen georganiseerd door het provinciebestuur van Noord-Brabant, de onaantastbare status van ‘houdoe’ als mooiste Brabantse woord herbevestigd.

Nu is ‘mooiste’ wel een lastig begrip. Dat hebben we onder andere gezien bij verkiezingen van het mooiste woord uit de hele Nederlandse taal. Bij een NIPO-enquête en bij een enquête onder luisteraars van Radio Veronica, beide gehouden in 2004, kwam ‘liefde’ als mooiste woord uit de bus. Dat was niet vanwege de vorm van dat woord, want daaraan is niks opvallends te zien; het is simpeltjes samengesteld uit een bijvoeglijk naamwoord en een achtervoegsel: lief + de. En het is geen exclusief Nederlands woord. In het Duits bijvoorbeeld kennen ze het vergelijkbare ‘Liebe’, waarvan het werkwoord ‘lieben’ in 2004 op de derde plaats eindigde bij de Duitse verkiezing van het mooiste Duitse woord, met ‘Habseligkeiten’, dierbare spullen, als winnaar en met ‘Geborgenheit’ op plaats twee.

De keuze voor ‘liefde’ als mooiste Nederlandse woord en voor ‘lieben’ als bijna-mooiste Duitse woord moet vooral ingegeven zijn door de betekenis van het woord: genegenheid, koestering. Wie wil daarmee nou niet graag bedeed worden? En dan lijkt de keuze snel gemaakt.

Abonnees van het maandblad *Onze Taal* evenwel – blijkbaar minder gericht op de inhoud van woorden en meer op de vorm – kroonden in 2005 bij hun eigen mooiewoordenverkiezing ‘desalniettemin’ tot winnaar. ‘Desalniettemin’ heeft qua vorm meer te bieden dan ‘liefde’. Het is een fraaie aaneenschakeling van een reeks kleine woordjes: des, al, niet, te, min. Maar inhoudelijk, zonder andere tekst erbij, is het een nagenoeg betekenisloos woord.

De keuze voor ‘houdoe’ als mooiste Brabantse woord lijkt gebaseerd te zijn op zowel de vorm als de inhoud van het woord. ‘Houdoe’ is niet zomaar ‘hou’ plus ‘doe’, zoals de lettergreepscheiding lijkt aan te geven. Nee, er ligt een andere vorm aan ten grondslag (zie hierover hoofdstuk 1). Bovendien hoort er eigenlijk nog iets achter te staan, waarmee de vertrekkende persoon tegen wie ‘houdoe’ gezegd wordt nog een sympathieke inhoudelijke opdracht meekrijgt (zie daarover eveneens hoofdstuk 1).

Los van de vorm en de inhoud is de toonzetting van ‘houdoe’ belangrijk bij het uitspreken van het woord. De meeste mensen die ‘houdoe’ gebruiken,

leggen er als vanzelf een vorm van gemoedelijkheid in, met een vleugje nonchalance erbij, en een ondertoon van: het was gezellig, (ik) kom snel weer terug en als je me nodig hebt, kun je op me rekenen.

Het is zeker zo dat er mensen zijn die ‘houdoe’ soms bozig en kwaaiig uitspreken of er een ander-soortige negatieve toon in leggen, maar dat zijn uitzonderingen. ‘Houdoe’ en ‘gemoedelijkheid’ is werkelijk een soort vaste combinatie.

Nu wil ik niet meteen al te zeer doordraven in het loven van ‘houdoe’, maar het woord is meer dan een inwisselbare afscheidsgroet. ‘Houdoe’ zeggen is heel iets anders dan ‘tot ziens’ zeggen. Wie ‘houdoe’ zegt, toont meer verbondenheid met degene van wie afscheid genomen wordt dan iemand die ‘tot ziens’ zegt. Daar zijn weliswaar geen onderzoeksgegevens van, maar ik durf het hier toch wel op te schrijven.

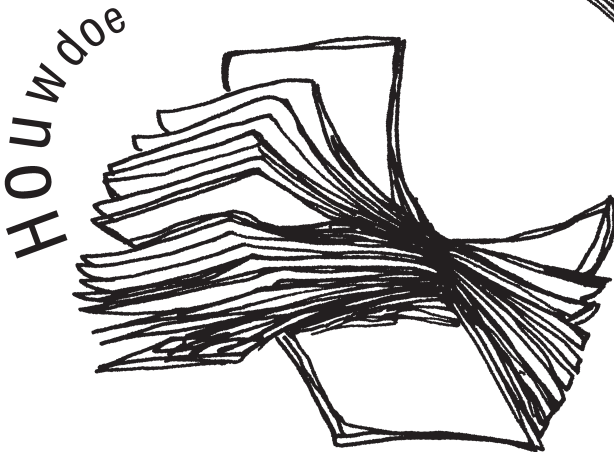
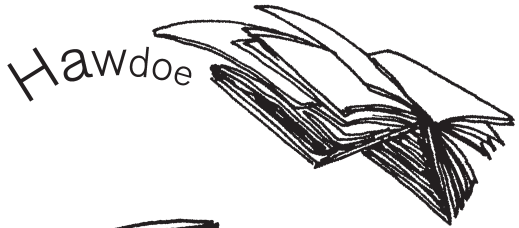
Bij de keuze die mensen in 2005 en 2012 maakten voor ‘houdoe’ als mooiste Brabantse woord, speelde heel beslist ook mee dat het voor de hele provincie Noord-Brabant het meest herkenbare en kenmerkende Brabantse woord is. Iedereen kent het en velen gebruiken het of horen het anderen geregeld gebruiken, soms in de verkorte West-Brabantse vorm ‘oudoe’, zonder ‘h’ aan het begin. ‘Houdoe’ is daarmee het meest Brabantse woord van alle Brabantse woorden die er zijn. Alleen daarom al verdient het een keer de volle aandacht. En die krijgt het in dit boek.

HOUD-OE (GOED)

Hoe moeten we ‘houdoe’ in feite lezen? Wat is ‘houdoe’ in oorsprong? Hoe is het woord samengesteld? En hoe oud is het?

Jacob Hendrik Hoeufft, een niet erg bekend geworden Nederlandse schrijver, die leefde van 1756 tot 1843, publiceerde in 1836 een lijst van vooral in Breda gangbare woorden en spreekwijzen onder de titel *Proeve van Bredaasch taal-eigen*. ‘Houdoe’ komt niet in de lijst van Hoeufft voor, maar wel ‘houd-u’, dat volgens de schrijver een bij het volk indertijd zeer gewone wens was, onder andere in de verbinding met het woordje ‘wel’: houd u wel. Hoeufft stelt dat die wens een directe vertaling is van het Latijnse: *cura ut valeas*.

‘Houd u’ en ‘houd je’ worden op veel plaatsen in Brabant en in enkele andere provincies, waaronder Limburg, door dialectsprekers van oudsher uitgesproken als ‘houd-oe’. Hier drie voorbeelden uit mijn eigen dialect, dat van Aarle-Rixtel, een Zuidoost-Bra-

bants dialect, ook wel getypeerd als een Peellands dialect:

Ik heb oe wel gezien, mevrouw.

(Ik heb u wel gezien, mevrouw.)

Ik heb 't oe toch gezeed.

(Ik heb het je toch gezegd.)

Ik gèèf oe 'n tientje mee.

(Ik geef je een tientje mee.)

Ook de bezitsvorm die bij 'u' en 'je/jou' hoort, krijgt in veel, vooral Brabantse dialecten de oe-vorm:

Wor is oewe fiets?

(Waar is uw fiets?)

Ge moet oew schoewn nog poetse.

(Je moet je schoenen nog poetsen.)

De gedachte is nu dat 'houd u wel' en 'houd je wel' of eerder nog 'houd u goed' en 'houd je goed' tot 'houdoe' hebben geleid door de oe-uitspraak van 'u' en 'je', waarbij de toevoegingen 'wel' en 'goed' op een zeker moment zijn weggelaten:

Houd-oe (wel).

Houd-oe (goed).

In sommige oude teksten zie je daar heel concrete bewijzen voor, zoals in een brief van P. Regout, verschenen in het satirische weekblad *De ware Jacob* van 3 november 1906:

Ik ben geen man van confidenties [vertrouwelijke mededelingen wd] maar als 't 'n ander z'n confidenties betreft, kan 't mij geen Donderdag schelen. Die juffrouw Drucker was diep in de veertig, ongetrouwd en hield er 'n heele menagerie van honden en katten op na. Och God-o-God, was m'n zucht, dien ik, zoover ik me herinneren kan, heel verlicht slaakte, is 't zoover met haar? Dan mag ze gerust komen, dan mag ze 't stinkhol heelemaal zien, bevoelen en betasten, ze mag door den schoorsteen kruipen, ze mag zelfs in m'n brandkast kijken! Want dan is 't 'n lief mensch, die nog 's 'n goed hart in d'r lijf om draagt. Honden en katten ... Ha, ha, ha! Nou, Jacob, m'n brave, hou-d-oe goed!

Boven de brief stond als verzendplaats 'Maastricht'. Die plaats ligt nogal ver buiten Brabant, maar de oe-klank voor 'u' en 'je' is, zoals gezegd, ook buiten Noord-Brabant her en der gangbaar.

P. Regout maakte met de schrijfwijze 'hou-d-oe' al aardig duidelijk hoe de vork in de steel zit wat de herkomst van 'houdoe' betreft. Nog duidelijker gebeurt

dat wanneer de schrijfwijze ‘houd-oe’ is. In diverse boeken van Brabantse schrijvers kom je dit ‘houd-oe’ tegen in de betekenis ‘houdoe’.

Brabantkenner Willem Iven publiceerde in 1990 een boekje met de titel *Het land waar men houd-oe zegt*. En de vroeger in Nederland en in diverse andere landen populaire schrijver Antoon Coolen (1897-1961) heeft ‘houd-oe’ zowat in al zijn romans gebruikt, telkens als afscheidsgroet. Coolen werd geboren in Limburg (Wijlre), maar toen hij nog een baby was, verhuisde het gezin naar Brabant, waar zijn ouders oorspronkelijk vandaan kwamen. In zijn roman *Hun grond verwaait* (uit 1927) schrijft Coolen:

Ze denkt aan ’t korte afscheid van Johannes van Goch. Houd-oe, had hij gezegd.

En in zijn boek *Het donkere licht* (uit 1930) staat:

Marieke, houd-oe! Toe ziens, Marieke! Marieke!

Het is een jongeman, Giele, die hier ‘houd-oe’ roept, als Marieke wegloopt nadat hij haar eerst nogal overrompeld heeft, om niet te zeggen aangerand.

Ook in *Kinderen van ons volk* (uit 1933) gebruikte Coolen ‘houd-oe’, zelfs meer dan eens:

Alla, den goejen dag en houd-oe, zegt de pastoor, en ge komt nog maar ’es gauw schaken.

Handen geven we hier niet. We zeggen: houd-oe.

In *Kerstmis in de Kempen*, een boek van Coolen uit 1937, staat het opnieuw:

Als 't te laat wordt, dan kan hij niet meer terecht in 't dorp in den winkel. Daarom staat hij op en gaat de deur uit. Jan, houd-oe, en wel bedankt (...).

Een andere Brabantse schrijver bij wie je 'houd-oe' aantreft, is Ad. van Brabant, een pseudoniem van Ad. Bevers, die rond 1935 drie romans schreef voor de Vobi-reeks, waarbij Vobi stond voor 'Volkskrant Bibliotheek'. De Vobi-reeks was bestemd voor katholieke arbeiders. In zijn boek *Onder de kiel*, dat overigens niet in die reeks verscheen, staat:

'Ik doe op huis aan', zegt hij. 'Houd-oe.'

De Gelders-Brabantse schrijfster Cri Stellweg (1922-2006) gebruikte 'houd-oe' een keer in een van haar columns die ze onder het pseudoniem Saartje Burgerhart voor *de Volkskrant* schreef. Ze deed dat in een soort reisverslag van een bezoek aan het Brabantse Roosendaal (26-4-1962):

In de huizen die, fronsend boven glanzende ruitjes uit, het parkje liggen te begluren, blijken korsetten te wonen, doodstille korfballen en kreukherstellende plissé-rokken en een kindje van de Rotterdamsche-Bankfamilie, de Brabantse tak. Nergens klinkt de juke-box, maar overal het opgewekte Houd'oe (...)

Veel eerder al werd 'houd-oe' (als afscheidsgroet) vermeld in het boek *Breda en omstreken in woord en beeld*, waarvan de eerste uitgave eind negentiende eeuw verscheen. Hier een stukje uit de derde (herziene, vermeerderde) editie, uit 1906, van L.C.A. Smeulders, die toen de samensteller van het boek was:

Het dialect, dat in deze streken gesproken wordt, is niet, als 't plat-Haagsch, Amsterdamsch of Leidsch, een gruwel voor de ooren van den beschaafden Nederlander, maar heeft iets zachts, iets gemoedelijks. De volksaard spreekt er uit.

Wijl Breda in 't midden der Hollandsch sprekende bevolking van Nederland en België ligt, vormt het Bredasche dialect als het ware den overgang.

Men zegt niet 'jongetje' of 'meisje', maar: jongeske, meske, koeike, manneke, vrouke.

'Jij' kent de echte Bredanaar niet. In plaats van dat lelijke woord zegt hij 'de' of 'doe', ook wel 'oe'.

‘Houd-oe!’ is de gewone afscheidsgroet der mindere klasse.

Dat laatste is natuurlijk niet fraai gezegd en nog minder fraai gedacht: de mindere klasse. Maar dat terzijde. Het gaat hier om ‘houd-oe’, waarbij ‘oe’ volgens Smeulders ook ‘de’ kan zijn: houde. Dat is zo. De naam- en dialectkundige Johan Winkler liet dat in 1874 al zien in zijn boekwerk *Algemeen Nederduitsch en Friesch Dialecticon*. Daarin neemt hij het Bijbelverhaal van de verloren zoon in verschillende dialecten op, zoals in het Helmondse dialect. Het verhaal gaat over een jongen die alvast zijn erfdeel wil hebben om de wijde wereld in te kunnen trekken. Hij is het boerenleven thuis zat. Maar al snel raakt hij tijdens zijn zwerftocht aan lagerwal. Uiteindelijk besluit hij weer terug te keren naar huis. Hij denkt dat zijn vader hem wel zal vervloeken en misschien hooguit nog als knecht wil laten werken. Maar nee, de vader is blij dat zijn verloren zoon weer terug is. Hij richt zelfs een feestmaal voor hem aan, tot ongenoegen van de andere zoon die hij heeft, die altijd gewoon thuis is gebleven en hard is blijven werken. Maar de vader zegt tegen die zoon dat je blij moet zijn met iemand die van een dwaalweg terugkeert.

In Winklers Helmondse versie van dit Bijbelverhaal – door Winkler opgetekend uit de mond van een predikant of door die predikant zelf te boek gesteld – staat de zin:

‘Nauw, haude gowed, wonnie!’

Hier zie je dat het woord ‘je’ de vorm ‘de’ heeft gekregen: haude. En daarop bestaan dan weer varianten, zoals het Limburgse ‘haddich’, dat met ‘dich’ sterk naar het Duits neigt. Ook ‘hoie’ (soms gespeld als ‘hoije’) is mogelijk een variant van houdoe (ik kom daarop in een apart hoofdstuk terug, in hoofdstuk 11).

Op de vraag hoe oud ‘houdoe’ is, moet het antwoord ‘de negentiende eeuw’ zijn. Waarschijnlijk is er in de achttiende eeuw of mogelijk nog eerder al een aanloop naartoe geweest, maar in de negentiende eeuw is ‘houdoe’ echt gangbaar geworden, zo lijkt het, al werd het toen in de schrijftaal nog wel hoofdzakelijk als ‘houd-oe’ genoteerd. Voordien zal vaker de volledige zin ‘houd-oe goed’ of ‘houd-oe wel’ zijn gebruikt, zowel in de schrijftaal als in de spreektaal. En die volledige zin is dan langzamerhand steeds vaker verkort tot alleen ‘houd-oe’, uitgesproken als ‘houdoe’. Zulke verkortingen zijn niet ongebruikelijk. Het woordje ‘u’ is bijvoorbeeld het kale restant van wat ooit ‘Uwe Edelheid’ was, dat in enkele fases verkort is tot ‘u’.

De schrijfwijze ‘houd-oe’ is pas in de twintigste eeuw definitief omgezet naar ‘houdoe’, aanvankelijk nog wel in verschillende hoedanigheden: hawdoe, houwdoe, hauwdoe en zelfs het gerekte ‘haauwdoe’. Die

laatste spelling werd eind negentiende eeuw bijvoorbeeld opgetekend in de *Nieuwe Tilburgsche Courant* (24 februari 1895), waarin een dialectgesprek stond tussen twee mannen, van wie de ene aan het einde van het gesprek zegt:

‘Toe ’en Zondag. Haauwdoe woord, hurre!’

Dat ‘Toe ’en Zondag’ is: tot zondag. ‘Woord’ had hier eerder ‘wor’ moeten zijn, als verkorting van ‘nietwaar’. En ‘hurre’ is ‘hoor’.

In *De Maasbode* van 17 november 1939 stond eveneens een dialectgesprek met ‘haauwdoe’ erin. Hier ging het om een gesprek tussen een vrouw (genaamd Trui, van Geertruida) en een man. De man zegt op een zeker moment:

‘Nouw, Trui, haauwdoe, war?’

Het vraagteken hierbij is misschien wat raar, maar je kunt ‘war’ (nietwaar) zien als een retorische vraag, een vraag waarop geen antwoord verwacht wordt.

‘Houdoe’ kom je ook vandaag de dag nog in dialectteksten in verschillende varianten tegen, soms met weglating van de eerste letter als het gaat om het West-Brabantse ‘houdoe’. In West-Brabant (Bergen op

Zoom en omstreken) is de weglating van de ‘h’ aan het begin van een woord heel gebruikelijk in het dialect, en niet alleen bij ‘houdoe’.

Is een tekst niet in het dialect gesteld, dan is ‘houdoe’ inmiddels de gangbare spelling. Het woord is met deze schrijfwijze ook opgenomen in *Het Groene Boekje*, de officiële woordenlijst van de Nederlandse taal. Het woordenboek Van Dale heeft ‘houdoe’ eveneens als trefwoord opgenomen. Hiermee is de spelling van ‘houdoe’ formeel vastgelegd en heeft het woord zich duidelijk en nadrukkelijk een plaats verworven tussen de woorden van de standaardtaal. Daarmee is ‘houdoe’ in zekere zin zelf standaardtaal geworden.